

Анотації

Женгал Е. В. Функции профсоюзов в условиях независимости (1991–2002 гг.).

В статье анализируется смена функций профессиональных союзов в условиях независимости 1991–2002 гг. Представлена классификация профсоюзных функций исходя из их определения как социального института.

Zhengal E. V. Functions of trade unions under conditions of Independence (1991–2002).

In the article changings of trade union's functions in the conditions of independence 1991–2002 are analyzed. Classification of trade-union functions as functions of a social institute is presented.

A. I. Загарій

УКРАЇНСЬКО-РОСІЙСЬКІ ТОРГОВО-ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ В 1991–2001 РР. В ОЦІНЦІ ВІТЧИЗНЯНИХ І РОСІЙСЬКИХ ДОСЛІДНИКІВ

Ключові слова: Україна, Росія, торгово-економічна взаємодія, оцінка відносин.

Ключевые слова: Украина, Россия, торгово-экономическое взаимодействие, оценка отношений.

Key words: Ukraine, Russia, trading and economic interrelations, evaluation of relations.

Після здобуття Україною державної незалежності в 1991 році характер її економічних відносин з Російською Федерацією потрапив під пильну увагу фахівців з різних галузей як в Україні, так і в Росії. Самі відносини в перше десятиліття після розпаду Радянського Союзу були досить неоднозначними і відрізнялися як періодами активізації, так і періодами спаду. Якщо з 1994 по 1996 рік обсяг взаємного товарообігу зріс із 11006,2 млн дол. США до 14441,2 млн [1], то в наступні три роки він незмінно знижувався і становив у 1999 році суму в розмірі 7988,6 млн дол. США [2; 297], а потім знову почав зростати.

Суперечливість і складність двостороннього економічного співробітництва знайшли відображення в багатьох роботах дослідників українско-російської торгово-економічної взаємодії, в

яких часто давалася абсолютно різна оцінка одним і тим самим подіям. У зв'язку з цим метою даної роботи став аналіз і систематизація матеріалу, який стосується українсько-російських торговельно-економічних відносин в 1991–2001 роках.

Найбільш значним дослідженням, яке присвячене історіографії даного питання, є монографія російського вченого В. Мироненка «Російсько-українські відносини в 1991–2002 рр. Історіографічний нарис».

Автор проаналізував найбільш важливі документи, які стосуються різних сфер російсько-українського співробітництва. Він відзначає, що розходження в поглядах із приводу подальшої долі СНД серед російських і українських політиків знайшло відображення в публістиції двох країн. Разом з тим вчений підкреслює, що історіографія проблеми торгово-економічних взаємин України й Росії в зазначений період «і по числу, і по глибині досліджень поступається проробленню таких питань, як, наприклад, забезпечення територіальної цілісності, національної безпеки, російської мови й ін.» [3].

Авторові вдалося, на нашу думку, досить об'єктивно охарактеризувати основні етапи розвитку історіографії українсько-російських торговельно-економічних відносин у зазначений час. Однак поза його полем зору опинилися праці ряду вітчизняних та зарубіжних дослідників, які дозволили б розкрити проблему історіографії економічного співробітництва України і Російської Федерації більш повно.

Аналіз робіт з даної проблематики дозволяє зробити висновок про наявність декількох напрямків в оцінці характеру міждержавних економічних відносин. Представники першого напрямку у своїх роботах вказують на необхідність встановлення максимально тісних торговельно-економічних відносин між нашими державами, аж до створення єдиного економічного простору. До них належать К. Затулін, О. Севастьянов, А. Мігранян, Ю. Лужков, В. Кореневська та інші [4].

Роботи цих авторів відображають точку зору найбільш радикально налаштованої частини російського політикуму і пронизані ідеєю помилковості роздільного існування двох країн. Також у них досить часто зустрічається теза про майбутнє економічне злиття України з Росією. Серед робіт представників даного напрямку необхідно виокремити статтю К. Затуліна й

О. Севастьянова «Дружба, співробітництво й партнерство» між Росією й Україною: два роки потому після обману в минулому столітті» [5]. В ній неодноразово вказується на те, що Українська держава веде «нечесну» гру стосовно Росії і що за її спиною завжди стоїть Захід, а підписанням Договору про дружбу, співробітництво й партнерство «на роки й десятиліття вперед закладається міна під відносини між російським і українським народами». На думку авторів, уряд Єльцина зрадив російський народ, віддавши Україні «споконвічні російські землі» і частину самого російського народу.

В той же час вони стверджують, що у Росії ще є шанси на збереження свого впливу на Україну, оскільки самостійно вона здатна виробити лише 20 % від загального обсягу своєї продукції, інше залежить від імпорту й коопераційних зв'язків з Росією, а значить, «російсько-українська реінтеграція на сьогодні можлива єдиним шляхом: шляхом поглинання частини української економіки російськими фінансово-промисловими групами» [5].

Закінчується стаття висновками про необхідність продовження політики прагматизму з боку Москви в українсько-російських економічних відносинах, а також про необхідність збільшення російських інвестицій в економіку України для того, щоб зробити політику суверенної держави більш пропорційською.

У схожому руслі написана й стаття російського генерал-майора А. Гушера «Російсько-українські відносини: економічний і політичний аспект. Аналітичний доклад». Досліджуючи негативні процеси в російсько-українських економічних відносинах в 1991–2001 роках (на тлі несприятливої економічної ситуації в Україні), автор доходить висновку, що українська сторона, користуючись «терпимістю, поступливістю, а то й байдужністю Москви до долі російсько-українських відносин, паразитуючи й граючи на слабостях і пристрастях російських лідерів, і в першу чергу Б.Єльцина, послідовно вела справу до все більшого дистанцювання від Росії, від усього російського, від спільноти історії росіян і українців» [6].

На думку автора, основна відповідальність за зниження обсягів взаємного товарообігу в 1996–1999 роках лежить на Україні, її «протилежній російській позиції стосовно Союзу Ро-

сії й Білорусі, Ташкентського договору про колективну безпеку країн СНД, стратегії подальшої інтеграції в рамках СНД, регіонального співробітництва й безпеки, перспектив регіональної військово-політичної організації ГУУАМ (Грузія, Україна, Узбекистан, Азербайджан, Молдова), розширення НАТО та ін.» [6].

Подальший розвиток двосторонньої економічної взаємодії А. Гушер вбачає в стовідсотковій передоплаті Україною імпортованого з Росії газу, а також в одержанні Росією пакетів акцій великих українських підприємств як умови погашення заборгованості України.

У той же час у доповіді автор наголошує на необхідності збереження й поліпшення ефективних економічних відносин двох держав, а також переведення їх на зовсім новий рівень, який буде вигідним для обох сторін. Таким чином, ми бачимо, що представники першого напрямку виступають за повернення України в економічне й політичне поле Російської Федерації.

Набагато більш зважену позицію займають представники другого напрямку. До них необхідно віднести Ю. Суркова, Л. Косиково, А. Мошеса, О. Дергачова, І. Іванова, А. Гугеля та ін. [7].

Роботи зазначених авторів акцентують увагу читача на складності та неоднозначності двостороннього економічного співробітництва, а також на необхідності шукати взаємовигідний компроміс. Вищевказані дослідники не перекладають усю провину за погіршення економічних відносин між Україною й Росією на одну зі сторін, а об'єктивно й незаангажовано вказують на реальні причини іхнього погіршення, пропонують шляхи виходу зі складної ситуації.

На окрему увагу заслуговує робота російського вченого Ю. Суркова «Південно-західний сусід і партнер Росії — Україна», в якій він розкриває характер і специфіку становлення українсько-російських економічних відносин у перші три роки після розпаду Радянського Союзу [8]. Автор вказує на те, що в першій половині 1990-х років між економічними системами України й Російської Федерації мала місце висока інтеграція, взаємодоповнюваність і взаємозалежність. Головними проблемами в торговельно-економічних відносинах двох країн у 1992–1993 роках були ціни, взаємні платежі, покриття

боргів підприємств, кредитування, обсяги й регулярність поставок енергоносіїв. По суті, дана стаття — одне з небагатьох об'єктивних досліджень першої половини 1990-х, присвячених економічному співробітництву двох держав.

У дусі конструктивізму написані й роботи деяких українських учених, що стоять на позиціях взаємовигідного співробітництва України і Росії. Серед них статті В.Януковича, І. Матюшенко [9].

У цих роботах говориться про історичну спільність економічного розвитку, господарських зв'язках, які складалися століттями, особливо між прикордонними регіонами, про глибоку кооперацію й спеціалізацію виробництва, а також про необхідність відновлення єдиного економічного простору на території України й Росії. Автори стверджують, що співробітництво й промислова кооперація здатні вивести наші країни з економічної кризи й відновити їхню конкурентоспроможність на світовому ринку.

На позиції тісного економічного співробітництва України й Росії стоїть і А. Гугель. У своїй роботі «Україно-російський економічний форум, або Україно-російський економічний розлам десять років потому» автор стверджує, що «загальний корінь економічних негараздів, які переживаються нашими країнами, варто шукати як у загальній історії, так і в самому сценарії розпаду СРСР і виникненні на його території нових держав» [10].

На його думку, політичні амбіції представників влади колишнього СРСР у поєднанні з елементарною безвідповідальністю й низькою економічною культурою привели до того, що за містить радикального лікування цілісного соціально-економічного організму відбулося його розчленовування, що, у свою чергу, багаторазово ускладнило для новостворених держав завдання ринкової трансформації своїх економік.

Констатація факту необхідності підтримки активних торгово-економічних відносин між двома країнами характерна для робіт С. Пирожкова, А. Сухорукова, М. Бурмистрова, Г. Шестopalова, О. Острого, В. Іванова, Л. Кузнецової, В. Кузьменка, А. Мазаракі, В. Юхименко та ін. [7]. Разом з тим у роботах цих авторів вказується на важливість диверсифікації зовнішньоекономічних партнерів та джерел енергоресурсів для того,

аби убезпечити Україну від монопольного впливу російських постачальників нафти й газу.

На залежність української економіки від російських енергоносіїв вказують у своїй роботі А. Сухоруков і С. Воробйов [11]. Вони вважають, що критична залежність української економіки від Росії в цілому й поставок російських енергоносіїв зокрема створили для нашої держави чимало проблем. Особливо актуально це стало у світлі фінансово-економічної кризи.

Найбільше повно розкриваються всі особливості й специфіка економічних відносин між двома нашими державами в монографіях Національного інституту україно-російських відносин [12, 13]. Провідні спеціалісти даного центру представили на суд читача роботи, в яких аналізують усі нюанси даної проблематики. Досліджується нормативно-правова база відносин, а також реалізація Програми економічного співробітництва України й Російської Федерації на 1997–2007 роки.

Таким чином, можна зробити висновок, що представники другого напрямку також виступають за тісне економічне співробітництво України з Росією, але у формі рівноправного взаємовигідного партнерства.

Представники третього напрямку у дослідженні україно-російських торгово-економічних відносин виступають за максимальну інтеграцію національної економіки у світову економіку при скороченні її залежності від російської. Це переважно українські автори.

Серед дослідників, які розділяють дану позицію, на нашу думку, у першу чергу необхідно назвати М. Гончара, О. Москальца, С. Наливку, Р. Жанжору та ін. [14]. У своїх роботах ці автори наполягають на тому, що надмірна залежність української економіки від російської має вкрай негативні наслідки для першої.

У статті «Між «стратегічним партнерством і стратегічною залежністю» її автори М. Гончар і О. Москалець говорять про те, що «Москва була й буде зацікавлена в співробітництві з Україною лише настільки, наскільки російська економіка залежить від української. А ступінь цієї залежності, як відомо, невисокий» [15, с. 5]. Дослідники стверджують, що Росію цікавить не весь ринок України, а окремі його об'єкти, такі

як нафто- і газотранспортна інфраструктура і підприємства військово-промислового комплексу.

Вищевказані автори наголошують на тому, що Росія відправила технологію управління економічним зростанням України і має вона такий вигляд: «поставка російських енергоносіїв, нарощування українських боргів, часткова енергетична блокада з боку РФ, вибивання боргів, необхідні політичні й економічні поступки, кадрові перестановки, поставка нової порції енергоносіїв» [15, с. 5].

В той же час, на думку дослідників, «Україна зберігає шанси витримати російський пресинг при наявності політичної волі й бажання зробити все не так, як цього хочуть у Москві, а так, як це необхідно робити виходячи з національних інтересів» [15, с. 5].

У схожому форматі написана й стаття С.Наливки, О. Москальца та М. Гончара «Відгомін серпневого струсу. Україна — Росія: оцінка відносин у контексті російської кризи». У ній говориться про занадто велику залежність української економіки від російського ринку, що є небезпечно, особливо у світлі серпневої кризи 1998 року в Росії. На думку авторів, «за умови збереження надмірної залежності нашої країни від РФ у сфері торговельно-економічних відносин будь-яка економічна нестабільність у Росії буде продукувати дестабілізацію господарської й фінансової системи України. З урахуванням співвідношення економік такий вплив може мати й мультипліційний характер зі згубними соціально-економічними й політичними наслідками» [16, с. 32]. Для того щоб Україна максимально виграла від співробітництва з Росією й уникла небажаних наслідків двосторонньої взаємодії, їй необхідно стати максимально незалежною й дистанціюватися від російських проблем.

На думку С. Наливки, О. Москальца та М. Гончара, «саме це і є найважливішим державним пріоритетом у сфері відносин із РФ, як у короткостроковій, так і в довгостроковій перспективі» [16, с. 34]. Необхідно здійснити комплекс заходів, спрямованих на зменшення рівнів залежності від РФ у ключових для життезабезпечення країни сферах» [16, с. 45]. Саме це, укупі зі структурними реформами в економіці, повинно сприяти становленню України як органічній складовій європейського економічного простору.

Таким чином, представники третього напрямку розцінюють збереження формату україно-російських торгово-економічних відносин у незмінному виді як можливу загрозу економічному й політичному суверенітету країни.

Підводячи підсумки, ми можемо зробити висновок, що після того, як Україна з Росією стали на шлях суверенного розвитку, їхнє співробітництво в політичній та економічній сферах не було позбавлено напруженості й взаємних претензій. Відразу ж з'явилися прихильники як найшвидшого розлучення національних економік, так і як найшвидшої реінтеграції двох близьких по історії, менталітету й вірі держав і народів.

Аналіз розходжень в оцінці двостороннього партнерства українськими й російськими авторами говорить про те, що вона неоднозначна. На відміну від російських дослідників, які традиційно відстоюють ідею максимально тісної економічної інтеграції України й Росії, українські вчені відстоюють як ідею тісного взаємовигідного співробітництва, так і ідею економічного дистанціювання від Росії.

Джерела та література

1. Українсько-російські відносини: економічний аспект [Пирожков С. І., Губський Б. В., Сухоруков А. І. та ін.]. — К., 1999.
2. Статистичний щорічник України за 1999 рік / Держкомстат України. — К.: Техніка, 2000.
3. Мироненко В. Российско-украинские отношения в 1991–2002 гг. Историографический очерк [Электронный ресурс] / Мироненко В. — Режим доступа: <http://viperson.ru/wind.php?ID=483469&soch=1>
4. Затулин К. СНГ после Кишинёва. Начало конца истории / Затулин К. Мигранян А. // Содружество НГ. — 1997. — № 1; Затулин К. И поражение от победы ты сам не должен отличать? Ратификация Договора — новое испытание Украиной / Затулин К. // Содружество НГ. — 1998. — № 1; Севастьянов А. «Другие» на Украине. К их числу относятся в первую очередь русские / Севастьянов А., Фролов К. // Содружество НГ. — 1998. — №3; Кореневская В. Односторонние преимущества Києва. Іх може закрепити скорая ратификация Договора о дружбі, сотрудничестві та партнерстві між Російською Федерацією та Україною / Кореневская В. // Содружество НГ. — 1998. — № 3; Севастьянов А. Бой в Крыму. Всё в дыму? / Севастьянов А. // Содружество НГ. — 1998. — № 8; Севастьянов А. Пушкин, русские, тюрьма. Ратификация договора с Україною развязала руки местной этнократии / Севастьянов А. // Содружество НГ. — 1999. — № 4; Лужков Ю. Куликово поле

- современной России. Отношение к соотечественникам за рубежом / Лужков Ю. // Содружество НГ. — 1999. — № 9.
5. Затулин К. «Дружба, сотрудничество и партнерство» между Россией и Украиной: два года спустя после обмана в прошлом веке [Электронный ресурс] / Затулин К., Севастьянов А. — Режим доступа: http://www.ng.ru/cis/2001-02-01/0_pact.html;
6. Гушер А. Российско-украинские отношения: экономический и политический аспект. Аналитический доклад [Электронный ресурс] / Гушер А. — Режим доступа: <http://www.rusidea.ru/?part=65&id=408>
7. Сурков Ю. Юго-западный сосед и партнер России — Украина / Сурков Ю. // Внешняя торговля. — 1993. — № 11; Кузнецова Л. І. З позицій обережного оптимізму. Інтеграційні та дезінтеграційні чинники багатовекторних процесів на європейському та пострадянському просторах / Кузнецова Л. І., Кузьменко В. П. // Політика і час. — 1998. — № 9, № 10; Мазараки А. За спільноті мотивів стратегічного партнерства. Економічні відносини України з Російською Федерацією / Мазараки А., Юхименко В. // Політика і час. — 2002. — № 6; Мошес А. Л. Российско-украинские отношения в период до 2000-го года / Мошес А. Л. // Россия и ее соседи. Научные доклады московского центра Карнеги. — М., 1995. — № 1; Мошес А. Л. Современное состояние и перспективы российско-украинских отношений [Электронный ресурс] / Мошес А. Л. — Режим доступа: <http://www.niiss.ru/Publications/Seminar/05/07.htm>; Савин В. Торговые отношения России с Украиной: экономика и внешнеэкономическая политика / Савин В. // Внешняя торговля. — М., 1995. — № 6; Шутов А. Д. Россия — Украина: векторы сотрудничества. Материалы «круглого стола». 22 июня 2001 г. / Шутов А. Д // Дип. академия МИД России. Посольство Украины в РФ. — М., 2001; Иванов И. Россия и Украина — на пути к стратегическому партнерству [Электронный ресурс] / Иванов И. — Режим доступа: <http://www.zn.ua/1000/1600/29510/>; Косикова Л. С. Производственное сотрудничество России с Украиной: тенденции и противоречия / Косикова Л. С. // Российский экономический журнал. — 2002. — № 2; Евзеров Р. Я. Украина: с Россией вместе или врозь? / Евзеров Р. Я. — М., 2002.
8. Сурков Ю. Юго-западный сосед и партнер России — Украина / Сурков Ю. // Внешняя торговля. — 1993. — № 11.
9. Янукович В. Ф. Украинско-российские экономические отношения в региональном аспекте: тенденции, особенности развития [Электронный ресурс] / Янукович В. Ф. — Режим доступа: http://www.niurr.gov.ua/ukr/publishing/panorama%203~4_99/9.htm;
10. Гугель А. Украинско-российский экономический форум, или Украинско-российский экономический разлом десять лет спустя [Электронный ресурс] / Гугель А. — Режим доступа: <http://www.ravnopravie.org/articles/ukrainsko-rossiyskiy-ekonomicheskiy>

forum-ili-ukrainsko-rossiyskiy-ekonomicheskiy-razlom-desyat-let-spustya

11. Сухоруков А. Вплив російської кризи на економіку України. Основні причини фінансової та соціально-політичної кризи у Росії / Сухоруков А., Воробйов С. // Економіка, фінанси, право. — 1998. — № 10.
12. Експортний потенціал України на російському векторі: стан і прогноз: Монографія [За ред. Пирожкова С. І., Сухорукова А. І.] — К., 1998; Українсько-російські відносини: економічний аспект [Пирожков С. І., Губський Б. В., Сухоруков А. І. та ін.]. — К., 1999.
13. Пирожков С. І. / [Пирожков С. І., Сухоруков А. І., Бурмістров М. П. та ін.] Україна — Росія: проблеми економічної взаємодії. — К., 2000.
14. Гончар М. Между «стратегическим партнерством» и стратегической зависимостью. Размышления над приоткрывающимися страницами украинско-российских отношений / Гончар М., Москалец А. // Зеркало недели. — № 4 (277); Гончар М. Відгомін серпневого струсу. Україна — Росія: оцінка відносин у контексті російської кризи / Гончар М., Москалец А., Наливка С. // Політика і час. — 1999. — № 2; Діяк І. В. Україна — Росія: історія та сучасність. / Діяк І. В. — К., 2001.
15. Гончар М. Между «стратегическим партнерством» и стратегической зависимостью. Размышления над приоткрывающимися страницами украинско-российских отношений / Гончар М., Москалец А. // Зеркало недели. — № 04 (277).
16. Гончар М. Відгомін серпневого струсу. Україна — Росія: оцінка відносин у контексті російської кризи / Гончар М., Москалец А., Наливка С. // Політика і час. — 1999. — № 2.
17. Мазаракі А. За спільноти мотивів стратегічного партнерства. Економічні відносини України з Російською Федерацією / Мазаракі А., Юхименко В. // Політика і час. — 2002. — № 6.
18. Савин В. Торговые отношения России с Украиной: экономика и внешнеэкономическая политика / Савин В. // Внешняя торговля. — М., 1995. — № 6.
19. Шутов А. Д Россия — Украина: векторы сотрудничества. Материалы «круглого стола». 22 июня 2001 / Шутов А. Д // Дип. академия МИД России. Посольство Украины в РФ. — М., 2001.
20. Гладко В. Украина как вечный вопрос России [Электронный ресурс] / Гладко В. — Режим доступа: <http://www.pravda.com.ua/rus/news/2001/08/23/4362484/>

Анотації

Загарій А. І. Українско-российские торгово-экономические отношения в 1991–2001 годах в оценке отечественных и российских исследователей.

В статье исследуется проблема освещения украинско-российских торгово-экономических отношений в 1991–2001 гг. отечественными и российскими исследователями.

Zagariy A. I. Commercial and economical relations of Ukraine and Russia in 1991–2001 in the papers of Ukrainian and Russian researchers.

The problem of Ukrainian and Russian researchers' representation of the Ukrainian-Russian commercial and economical relations in 1991–2001 is analyzed in the article.

O. M. Козаченко

ДІЯЛЬНІСТЬ ОДЕСЬКОЇ КРАЙОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ НРУ ТА ЇЇ ВІДНОСИНИ З МІСЦЕВИМИ ОРГАНАМИ ВЛАДИ І ПАРТІЙНИМ КЕРІВНИЦТВОМ В КІНЦІ 1989-х — НА ПОЧАТКУ 1990-х РОКІВ

Ключові слова: НРУ, Одеська краївська організація, обком партії, місцеві органи влади, нація, суверенітет, незалежність, самовизначення, національно-культурний, права людини.

Ключевые слова: НДУ, Одесская краевая организация, обком партии, местные органы власти, нация, суверенитет, независимость, самоопределение, национально-культурный, права человека.

Key words: NRU, Odessa regional organization, regional committee of party, local authorities, nation, sovereignty, independence, self-determination, national and cultural, human rights.

Мета даної статті полягає в аналізі діяльності Одеської краївської організації Народного Руху України та її відносин з місцевими органами влади в роки перебудови. На сьогодні комплексного дослідження діяльності Одеської краївської організації НРУ немає. У зв'язку з цим зазначена проблема є актуальнюю.

У контексті наукового дослідження були використані періодичні одеські видання та документи і матеріали Одеської кра-